

Sestrinstvo temeljeno na dokazima i e-članci

Evidence base nursing and e-articles

Višnja Vičić Hodorović

Glavna i odgovorna urednica/Editor-in-Chief
Sestrinski glasnik/Nursing journal

Ključne riječi: online-članci • elektronsko izdavaštvo • istraživanje • sestriinstvo zasnovano na dokazima

Keywords: online-only • electronic publishing • research • evidence-based Nursing Practice

Kratki naslov: Sestrinstvo zasnovano na dokazima i e-članci

Running head: Evidence base nursing and e-articles

Pojam sestriinstvo temeljeno na dokazima (eng. *Evidence Based Nursing*) [EBN] sadržava i opisuje osnove metodologije u provođenju znanstvenih istraživanja, učinkovitosti i sigurnosti kod postupaka zdravstvene njege, točnosti dobivenih rezultata istraživanja, statističku važnost prognostičkih pokazatelja poslije provedenih mjera zdravstvene njege, povezanost čimbenika koji opisuju uzročno-posljedičnu vezu između svih čimbenika uporabljenih u istraživanju, ekonomičnost provedenih metoda istraživanja, kao i kliničku učinkovitost dijagnostičko-terapeutskih postupaka te bolesnikova iskustva u tijeku istraživanja [1]. Međutim, dobiveni rezultati provedenih znanstvenih istraživanja nikada nisu samostalno dovoljni za donošenje završnog mišljenja o korisnosti provedenih metoda. Stoga je sve navedene čimbenike potrebno povezati s poznatim čimbenicima kao što su ekonomičnost uvriježenih metoda zdravstvene njege, ekonomska korisnost novih i uvriježenih metoda liječenja, te utjecaj novih metoda zdravstvene njege/postupaka u korist osobe koja treba zdravstvenu njegu. Iznalaženje znanstveno utemeljena omjera između korisnosti i štetnih posljedica novih i uvriježenih metoda/postupaka zdravstvene njege osnovni je cilj koje sestriinstvo kao znanstvena disciplina uskoro treba definirati, i to za sve poznate postupke u svim kategorijama zdravstvene njege [2, 3, 4].

Uporaba metode EBN za prikupljanje važnih dokaza radi poboljšanja izbora odgovarajuće metode zdravstvene njege znači točno definiranje problema tijekom liječenja, učinkovito pretraživanje postojećih dokaza/rezultata do danas provedenih istraživanja, kritičko procjenjivanje prikupljenih dokaza/rezultata, opisivanje prednosti i nedostataka prikupljenih dokaza o metodi zdravstvene njege, koje su znanstveno verificirane u svakodnevnoj kliničkoj uporabi. Sve navedene čimbenike potrebno je znanstveno povezati s njihovim mogućim učincima na sigurnost bolesnika i medicinskih djelatnika [5].

Većina medicinskih sestara/tehničara ima pozitivno mišljenje o uporabi EBN-metode. Međutim, prema recentnoj znanstvenoj literaturi postoje znatne zapreke u uporabi EBN metode, na individualnoj i organizacijskoj razini, u svakodnevnoj kliničkoj praksi [6–19].

Danas, na individualnoj razini, medicinske sestre/tehničari nisu u cijelosti ovladali potrebnim znanstvenim vještinama ocjenjivanja stupnja kvalitete i kategorizacije provedenih znanstvenih istraživanja [15,16] te su u svojim naporima za stjecanjem novih znanstvenih znanja izolirani od ostale akademske zajednice i posljedično imaju nedostatak povjerenja u vlastito znanje [14,15].

Organizacijski čimbenici današnjih zdravstvenih sustava najveće su zapreke povećanju zainteresiranosti i kvaliteti budućih istraživanja u sestriinstvu [15]. Posljednjih godina medicinske sestre/tehničari kao glavni razlog nemogućnosti provođenja istraživanja ističu nedostatak vremena za znanstvenu EBN verifikaciju novih metoda istraživanja s kojima se susreću u svakodnevnom radu [12]. Nadalje, medicinske sestre/tehničari kao nedostatke u mogućnosti provođenja EBN-a navode nedostatak interesa, nedostatak motivacije, nedostatak zainteresiranosti zdravstvenog menadžmenta, nedostatak vizije i strategije rukovoditelja zdravstvenih ustanova [15].

I liječnici i bolesnici danas prepoznaju i ističu važnost dobivanja točnih i znanstveno verificiranih podataka o metodama zdravstvene njege. Razvojem informacijske tehnologije i pristupačnijim opisivanjem i povećanom dostupnošću rezultata kliničko-znanstvenih istraživanja, bolesnici samostalno počinju propitivati zdravstvene djelatnike o mogućnostima i dosadašnjim rezultatima, o metodama zdravstvenih usluga koje se mogu primjenjivati i kod samih bolesnika radi liječenja njihovih bolesti [20]. Osnovne sestriinske znanosti utemeljene na dokazima, a ne na tradiciji, moraju zadovoljiti i čimbenike društvene odgovornosti. Čimbenici društvene odgovornosti specifični su za sestriinstvo i sastavni su dio svakodnevnih radnih aktivnosti medicinskih sestara [16]. Danas državne institucije u svijetu financijski znatno podupiru i propagiraju popularizaciju i sve veću uporabu EBN-a. U Kanadi je tzv. Nacionalni forum za zdravlje zadužen za iznalaženje, dopunjavanje i financiranje zdravstvenih

Autor za korespondenciju/Corresponding author:

Višnja Vičić Hodorović, struč. spec. oec.
Nursing school Vrapče, Zagreb, Bolnička cesta 32
Tel: 385-1-34 83 662
Fax: 385-1-34 83 662
E-mail: visnja.vicic-hudorovic@skole.hr

smjernica u cijelom zdravstvenom sustavu. Nadalje, osnovni je cilj djelovanja nacionalnog foruma stalno širenje i poboljšanje uporabe EBN-a, i to kod svih profila zdravstvenih djelatnika [13]. Ministarstvo zdravstva Ujedinjenog Kraljevstva 1999. godine zakonski je reguliralo da se dokazi za uporabu novih metoda u sestinstvu moraju prikupljati prema načelima EBN-a [18].

Agencija za istraživanje kvalitete zdravstvenog sustava u Sjedinjenim Američkim Državama [Agency for Healthcare Research and Quality-AHRQ], poznata kao Agencija za istraživanja vrsta zdravstvenih osiguranja [Agency for Health Care Policy and Research-AHCPR], financijski potpomaže zdravstvene ustanove koje sustavno provode istraživanja znanstvene literature čija je svrha nadopunjavanje EBN-a te, konsektivno, izrada novih smjernica za provođenje dobre sestinske i kliničke prakse [17]. Temeljem rezultata AHRQ-a i AHCPR-a, od prosinca 2002. godine upravni odbor društva Sigma Theta Tau Honor Society of Nursing donio je zaključak o potrebi potpore i pomoći u razvoju i provedbi EBN-a i otada pomaže medicinskim sestrama u njihovu znanstvenom radu, daljnjem obrazovanju i stjecanju vještina dobre kliničke prakse [12].

Do danas su pokrenute mnogobrojne aktivnosti radi popularizacije EBN-a u svakodnevnoj praksi, uključujući razvoj i osnivanje novih kurikula za dodiplomske i diplomske stručne i sveučilišne studije. U kurikulumima je posebna pozornost posvećena učenju i praktičnoj uporabi vještina za kritičko procjenjivanje prikupljenih znanstvenih dokaza radi poboljšanja svakodnevnog praktičnog rada medicinskih sestara [8], izradi novih kliničkih smjernica [4] i razvoju EBN-a radi poboljšanja prikupljanja znanstvenih dokaza koji su primjenjivi za dobru kliničku praksu. Neriješeni problem u sestinstvu, kao znanstvenoj disciplini, ostaje potreba za stvaranjem kulturnog pomaka u znanstvenoj zajednici koji će pojednostaviti metodologiju prema kojoj će studenti sveučilišnih i stručnih studija sestinstva dobiti kvalitetnije mogućnosti za pretraživanje literature te takvim mogućnostima stalno poboljšavati kvalitetu postojećih studija sestinstva.

U procjeni kvalitete studija sestinstva potrebno je početi ocjenjivanje obrazovnih programa/kurikula metodom EBN-a. Prikupljanjem znanstvene literature metodom EBN-a te kritičkim ocjenjivanjem prikupljenih rezultata potrebno je pronalaziti metode za kontinuirani razvoj i poboljšanje postojećih kurikula, razvoj fakultetskih kolegija, smjernice za poboljšanje knjižničarskog rada te pronalaziti prijedloge za dobivanje međunarodno priznatih certifikata i i svjetski priznatih akreditacija koji ocjenjuju kvalitetu programa studija sestinstva.

Danas postoje mnogobrojni, verificirani modeli za ostvarenje navedenih zahtjeva. Jedan je od modela McMastorov interdisciplinarni model, koji preporučuje uvrštavanje intenzivnih praktičnih jednodnevnih radionica u kurikule stručnih i sveučilišnih studija sestinstva. Voditelji programa radionica stručnjaci su iz područja znanosti o sestinstvu iz svih svjetskih država, a osnovna tema radionica učenje je temeljnih postavki o prikupljanju dokaza dobre sestinske kliničke prakse. Detaljnim provođenjem postavljenih ciljeva radionice osigurava se dobivanje tzv. kritične mase medicinskih sestara-edukatora koje su poslije završetka radionica osposobljene za samostalno provođenje nastavnih planova i programa o svim specifičnostima EBN-a. Medicinske sestre koje su prošle opisanu vrstu edukacije u budućnosti mogu samostalno, bez pomoći znanstvenika suradnih zdravstve-

nih specijalnosti, provoditi nastavne planove stručnih i sveučilišnih studija sestinstva iz područja kritičke procjene i primjene metoda o istraživanju dobre sestinske prakse.

Trajan izvor znanja za studente sestinstva danas su i predstavnici bibliotekarske zajednice. U mnogobrojnim sveučilišnim studijima predstavnici bibliotekarske zajednice sudjeluju kao pomagači studentima/medicinskim sestrama u prikupljanju literature prema metodi EBN. Nadalje, bibliotekarski znanstvenici na svjetskim sveučilišnim studijima osmislili su posebne web-seminare na kojima studenti sestinstva dobivaju nova znanja o mogućnostima prikupljanja znanstvene literature koja je utemeljena na metodi EBN. Predstavnici bibliotekarske zajednice u suradnji sa studentima sestinstva u najprestižnijim svjetskim sveučilišnim centrima konfigurirali su i posebne web-stranice, čija je isključiva svrha jednostavno i detaljno pretraživanje znanstvene literature za stručne i sveučilišne studije sestinstva. Suradnja između bibliotekarskih znanstvenika i studenata sestinstva omogućila je i stvaranje računalnih laboratorija, čija je svrha učenje strategija za svakodnevnu uporabu metoda naprednog pretraživanja i pronalaženja znanstvenih radova visoke kvalitete.

Opisane metode ne mogu se primijeniti u svakodnevnoj praksi ako nemaju potporu najodgovornijih struktura sveučilišta koje provode programe studija sestinstva (dekan; direktor škole). Provođenje opisanih metoda edukacije zahtijeva detaljno planiranje financijskih izdataka, a posebice opseg i znanstveni dijapazon ljudskih potencijala koji su potrebni za provođenje programa studija. Uporabom navedenih metoda u provođenju edukacije program studija sestinstva treba preobraziti u edukaciju koja je utemeljena na dokazima dobre sestinske prakse [EBM]. Studij sestinstva čija je osnova edukacija koja se temelji na dokazima dobre sestinske prakse osnovni je uvjet za dobivanje svjetski priznatih akreditacija, te, posljedično, medicinske sestre sa završenim studijem prema načelima EBM-programa dobivaju akreditacije koje im omogućavaju znanstveni rad u svim zemljama svijeta.

Radi dobre sestinske prakse potrebno je uvođenje učinkovitijih metoda koje bolje povezuju računalne tehnologije i bibliotekarsku djelatnost koje će pomoći i razvoju i bržem znanstvenom napredovanju medicinskih sestara u znanstveno-nastavna zvanja.

Metode čija je svrha povezivanje računalne tehnologije i dobre sestinske prakse istodobno moraju pridonositi razvoju dobre sestinske prakse, kao i omogućavati dostupnost resursima koji su osnova dobre sestinske prakse kako bi ih medicinske sestre/studenti kontinuirano mogli koristiti. Najvažniji resursi za stvaranje dobre sestinske/sestinske prakse biomedicinske su baze podataka iz grupe „Clinical Evidence“, „The Cochrane Library“, „Evidence-Based Nursing“, „Evidence-Based Mental Health“, te kliničke smjernice za sve kliničke specijalizacije. Za pravilnu uporabu navedenih resursa medicinske sestre/studenti trebaju ovladati bibliotekarskim znanjima da bi pravilno mogle prikupljati dokaze dobre sestinske prakse koji su znanstveno verificirani, te istodobno ocjenjivati njihove stupnjeve vrijednosti. Radi edukacije medicinskih sestara/studenata bibliotekarski djelatnici djeluju kao „brokleri“ koji svoja stručna znanja o mogućnostima prikupljanja kvalitetnih znanstvenih radova nesebično prenose na studente sestinstva. Uporaba opisanih metoda edukacije (EBN) utvrđuje da, za svrhe studija sestinstva, postoji nužnost povećanja svijesti o važnosti in-

terdisciplinarnog učenja kako bi se olakšalo učinkovito djelovanje multidisciplinarnog zdravstvenog tima u pružanju usluga. Navedene ideje o poboljšanju programa studija sestrištva treba shvatiti kao prijedloge za poboljšanje studijskih programa. Razvoj sestrištva kao znanstvene discipline temeljene na dokazima struke zasigurno je iznimno važna inicijativa, te je za njezinu cjelovitu implementaciju potrebno upoznati nacionalnu akademsku zajednicu. Entuzijazam za sestrištvo kao znanstvenu disciplinu temeljenu na dokazima iz sestrištva prakse u akademskoj zajednici raste. Tako su medicinske sestre dobile nov radni zadatak. Treba stalno razvijati, primjenjivati i kritički vrednovati svakodnevni praktični i znanstveno-stručni rad medicinskih profesionalaca/članova multidisciplinarnog zdravstvenog tima.

Uvrštavanjem časopisa Sestrinski glasnik/Nursing Journal [SG/NJ] u *World-Wide-Web* elektronskoj zajednici [www.issuu.com/sestrinskiglasnik], u zbirku ISSUU časopisa, od 15. prosinca 2011. godine, otvorili smo virtualnu konferenciju te nam je namjera pridonijeti stručno-znanstvenom radu u sestriškoj zajednici i poboljšati razumijevanje potrebe za svakodnevnim uporabom metode EBN.

Virtualna konferencija SG/NJ ubrzava objavljivanje novih znanstveno-stručnih otkrića iz područja sestriške znanosti, i to objavljivanjem pristiglih znanstveno-stručnih članaka i mogućih komentara koji se mogu publicirati na navedenoj *web*-adresi. Nadalje, cjelokupno izdanje časopisa dostupno je čitateljstvu prije nego što se časopis objavi u tiskanom obliku, što dodatno pridonosi brzom objavljivanju postupaka i metoda u sestriškoj znanosti.

Za razliku od uvriježenog načina objavljivanja znanstvenih časopisa u tiskanom obliku, koji uključuje slanje sažetka, teksta, slika itd., te potom grafičku obradu i tradicionalni proces štamparskog tiska, a to je proces koji može potrajati i do godinu dana (npr. slanje članka u listopadu 2009., objavljivanje u ožujku 2010. odgovarajuće popratno pismu uredniku – LTTE - objavljeno u prosincu 2010.), virtualna konferencija koju SG/NJ nudi čitateljstvu vremenski skraćuje opisani proces za nekoliko mjeseci (npr. slanje u siječnju 2012., objavljivanje uz odgovarajuću raspravu - odgovor autora objavljenog članka u ožujku 2012.)

U ovom trenutku koncepcija elektronskih komentara koji se vrednuju kao pismo uredniku (Letter to the Editor), a koja je utvrđena u časopisu SG/NJ, uključuje mogućnost publiciranja elektronskih komentara dobivenih na www.issuu.com/sestrinskiglasnik u tradicionalnom tiskanom obliku. Nakon prolaska kroz odgovarajući postupak recenzije (revizija lektora, recenzenta i glavnog urednika), zaprimljeni elektronski komentar može biti tiskan u časopisu SG/NJ. Nakon dobivanja elektronske oznake svjetskih biomedicinskih baza podataka (Digital Object Identifier -DOI), autor i elektronski komentar citirani su u biomedicinskim bazama podataka. Oznaku DOI članku i autoru pribavlja glavni urednik SG/NJ. Ovaj proces traje do 28 dana.

Intencija uredništva SG/NJ ohrabriranje je potencijalnih autora da objavljuju nove spoznaje iz kategorije članaka „sigurnost bolesnika“ (vidjeti upute za autore). Posebice su stručno-znanstveno zanimljive ideje i iskustva iz ranih faza liječenja bolesnika. Spoznaje o navedenoj problematici u svjetskoj sestriškoj zajednici nedovoljne su te je svaka nova spoznaja i iskustvo iznimno važna. Kategorija članka „sigurnost na radnom mjestu“ obuhvaća tematiku sigurnosti za osoblje pri postupcima pružanja zdravstvene njege prilikom rukovanja

novim tehnologijama u liječenju bolesnika, razmjenu novih spoznaja o uporabi novih tehnologija, iskustava u uporabi novih sestriških metoda, komunikaciju o rezultatima liječenja uporabom uvriježenih i/ili novih tehnologija. Kategorija članka „kratka komunikacija“ omogućava objavljivanje članaka koji opisuju problematiku i metode psihofizičke prilagodbe medicinskih profesionalaca u svakodnevnom radu, razmjenu iskustava iz različitih medicinskih centara i sustava i posebice metoda koje nisu uvrštene u smjernice za svakodnevni rad u sestriškoj znanosti.

Želim da čitateljstvo sazna više o sestrištvu budućnosti. Za više podataka posjetite nas na www.issuu.org/sestrinskiglasnik, pošaljite svoj elektronski komentar (prilijepite svoj tekst u rubriku *comments*) i postanite sudionikom virtualne konferencije i citirani autor u svjetskoj akademskoj sestriškoj zajednici

Veselim se čitanju vaših komentara na:

www.issuu.com/sestrinskiglasnik

Literatura

- [1] DiCenso A, Cullum N, Ciliska D. "Implementing Evidence-based Nursing: Some Misconceptions." *Evidence-Based Nursing* 1998;1(2): 38-40.
- [2] Estabrooks CA. "Will Evidence-based Nursing Practice Make Practice Perfect?" *Canadian Journal of Nursing Research* 1998;30:15-36.
- [3] Fleming DR, Jacober SJ, Vandenberg MA. "The Safety of Injecting Insulin Through Clothing." *Diabetes Care* 1997;20:244-47.
- [4] Grinspun DT, Viraniand and I. Bajnok. "Nursing Best Practice Guidelines. The RNAO Project." *Hospital Quarterly* 2002;5:56-60.
- [5] Guyatt GH, Meade MO, Jaeschke RZ, Cook DJ, Haynes RB. "Practitioners of Evidence-based Care." *British Medical Journal* 2000;320:954-55.
- [6] Honor Society of Nursing, Sigma Theta Tau International, STTI Board of Directors. 2002 (December 12). *Position Statement*. Indianapolis, IN: Author.
- [7] "Inside the Rush Model: Leading an Organization of Leaders." 2003. *Excellence in Nursing Administration* 4(2). Retrieved November 25, 2003. < http://www.nursingsociety.org/publications/EXCEL_NA2_2Q.html >.
- [8] Kessenich CR, Guyatt GH, DiCenso A. "Teaching Nursing Students Evidence-based Nursing." *Nurse Educator* 1997;22(6):25-29.
- [9] Kjonniksen I, Andersen BM, Sondenaa VG, Segadal L. "Preoperative Hair Removal - A Systematic Literature Review." *AORN Journal* 2002;75(5):928-38.
- [10] Medves JM, O'Brien BA. "Cleaning Solutions and Bacterial Colonization in Promoting Healing and Early Separation of the Umbilical Cord in Healthy Newborns." *Canadian Journal of Public Health* 1997;88(6):380-82.
- [11] Mitchell A, Janzen K, Pask E, Southwell D. "Assessment of Nursing Research Utilization Needs in Ontario Health Agencies." *Canadian Journal of Nursing Administration* 1995;8(1):77-91.
- [12] National Forum on Health (Canada). 1997. *Canada Health Action: Building on the Legacy*. Vol. 1. Ottawa: Author, 3-43.
- [13] Nilsson Kajermo K, Nordstrom G, Krusebrant A, Bjorvell H. "Barriers to and Facilitators of Research Utilization, as Perceived by a Group of Registered Nurses in Sweden." *Journal of Advanced Nursing* 1998;27(4):798-807.
- [14] Parahoo K. "Barriers to, and Facilitators of, Research Utilization Among Nurses in Northern Ireland." *Journal of Advanced Nursing* 2000;31: 89-98.
- [15] Rafael ARF. "Evidence-based Practice: The Good, the Bad, the Ugly, Part 1." *Registered Nurses Journal* 2000;12(4): 5-6.
- [16] Titler MG. "Use of Research in Practice." In G. LoBiondo-Wood and J. Haber, eds., *Nursing Research*. 2002; (5th ed.). St. Louis: Mosby-Year Book.
- [17] UK Department of Health. 1999. "Making a Difference: Strengthening the Nursing, Midwifery and Health Visiting Contribution to Health and Healthcare." Retrieved November 7, 2002. < <http://www.doh.gov.uk/nurstrat.htm> >.
- [18] Upton D. "Attitudes Towards, and Knowledge of, Clinical Effectiveness in Nurses, Midwives, Practice Nurses and Health Visitors." *Journal of Advanced Nursing* 1999;29: 885-93.
- [19] Writing Group for the Women's Health Initiative Investigators. "Risks and Benefits of Estrogen Plus Progestin in Healthy Postmenopausal Women: Principal Results from the Women's Health Initiative Randomized Controlled Trial." *Journal of the American Medical Association* 2002;288:321-33.